

פנינים

תמים היה בדרתיו (ו, ט) - יש מרבותינו דורשים אותו לשבת. כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש דורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (רש"י).

מי הם הדורשים אותו לגנאי? הרי אומר זה נח עצמו, שמתוך ענותנותו הגדולה היה אומר על עצמו, שאלו היה בימי אברהם - לא היה נחשב לכלום... (ספרים)

תמים היה - רבי מנדל מקוצק היה אומר, מיהו חסיד שוטה? מי שהכריזו עליו מן השמים בשעת לדתו להיות טפש, וברב טפשותו הוא עושה לפנים משורת הדין, ומוסיף טפשות על טפשותו במדה יתרה וגדושה...

כי אתה ראיתי צדיק לפני (ו, א) - שבת הקב"ה את נח בפניו וקרא לו 'צדיק', וכששבתו שלא בפניו קרא לו 'צדיק תמים' כמובא בתחלת הפרשה. וידועה התמיהה, הרי אמרו חז"ל בעריבין ורש"י מזכירו כאן שאומרים מקצת שבתו בפניו וכלול שלא בפניו, ואם חקק"ה אמר לו 'צדיק' בפניו, הרי אינו 'מקצת' שבתו של 'צדיק תמים', אלא 'מחציתו'? אלא שלמשה תארו הקב"ה בשלשה: 'איש, צדיק, תמים'. ללמד, שגם השבת 'איש' היא מעלה גדולה מאד, היותו 'בן-אדם' אנושי, והרי ששבתו שלא בפניו בשלשה, ובפניו באחד. (חכמת אליעזר)

ונח - מצא חן, מפני שהיה נוח לבריות, לכן מצא חן בעיני אלקים ואדם. (רבי רפאל מברשיד)

וישאר אף נח (ו, כג) - כאן לא נאמר "נח צדיק תמים", אלא "אף נח", כי נחשב לנח לחסרון על שלא עשה דבר לתקון הדור, ואם אין אדם עושה מאומה לתקונם של אחרים, אף הוא יורד ונופל מטה. משנשא נח לבדו יחיד מבני דורו, נזכר לראות כי אינו אלא "רק נח"... (רבי מאיר שפירא מלובלין)

והנה עלה זית טרף בפיח (ח, יא) - אמרה, יהיו מזונותי מורוין בזית בידו של הקב"ה, ולא מתוקין בדבש בידו בשר ודם' (רש"י). ורמז בזה, שטובה ורצויה לפני הקב"ה עבודת האדם מתוך יגיעה וזמאמנות, אף שהיא קרה בזית, יותר מאשר עבודה גדולה בלי יגיעה, אף שהיא מתוקה בדבש. (בית אברהם)

בכל אדם יש קצת ממדות הדורות הראשונים, מקוץ - מדת הקנאות, מדור המבול - מדת התאווה, מדור הפלגה - רדיפת הקבד. ולכן נכתבו פרשיות אלו כדי ללמד מהן מוסר השכל עד כמה להתרחק ממדות אלו, שלא להיות באחריות. (המגיד מקוזניץ)

ספורים בפרשה

ספרים ח'צונים ספרי מ'נות, וכמשקל נגד עלינו לקים 'כי מלאה הארץ חמ'ס' - נוטריקון ספרי מ'וסר ספרי ח'סידות'... ולא להסתפק רק ב'חמ'ס' - נוטריקון ח'מ'ס מ'חזור ס'דור'...

בא אתה וכל ביתך אל התבה (א, א)

אחד מתלמידי ישיבת טשבין, היה נעדר לעתים תכופות מהישיבה. משגיחי הישיבה הוכיחו אותו על כך, אולם הבחור הצטדק כי הוא מעדיף ללמוד ביחידות בבית-מדרש קטן ושקט, ולא בהמולה הגדולה שב'ישיבה בזה לומדים מאות תלמידים. המשגיחים לא קבלו את דבריו, ונסו להסביר לו עד כמה חשובה היא השתתפות הישיבה, שהיא בבחינת 'תבת נח' המגנה על תלמידיה מפני המבול שבחוץ. אלא שהבחור התקשה לקבל את הדברים. הגיעו הדברים לאזניו של ראש הישיבה רבי ברוך שמעון שניאורסאהן, ובאצילותו ועדינותו לא הוכיח את הבחור בפניו, אלא המתין לשעת הכשר. יום אחד שהה הבחור בישיבה ובקש לצאת ממנה, אך כשפתח את הדלת ובקש לצאת, ראה שגם ראש הישיבה מבקש לצאת אף הוא, והבחור פנה הצדה ביראת כבוד וחלק כבוד לרב שיצא לפניו. מצא בעל-חוב מקום לגבות שטרו, וראש הישיבה הורה לבחור לצאת תחלה, באמרו: "הרי אמרו חז"ל, תדיר ושאניו תדיר - תדיר קודם, ואתה הרי יוצא מכאן באופן תדיר יותר ממני"... והנה די ברמז זה כדי שהבחור ישוב לשקידתו בהיכל הישיבה...

ומלאה נפצה כל הארץ חמ'ס (ט, ט)

רבי אלעזר שמחה וסרמן, ראש ישיבת "אור אלחנן" בארצות הברית (נפטר ביום ב' במרחשון תשנ"ג), נכח פעם בכנס תורני נרחב בו השתתפו רבים ממקהלות החסידים. תהה בפניו יהודי קל-דעת מפת הרפורמים, ותמה על השתתפותו בכך ליטא בכנס חסידי, ורבי אלעזר שמחה הסביר לו בסבלנות כי 'נהרא נהרא ופשטה', והילות רבים יש בצבאו של הקב"ה, זה בכה וזה בכה, כלם אהובים וכלם ברורים, וכל אחד בתפקידו ובשיטתו. צהל ה'ראבי"י ושאלי: "מה תפקידו בצבא"? ונענה על-אתר: "אתם העריקים"...

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו (ו, ט) בתקופת בהגותו של רבי אברהם יהודה הכהן בעל ה"קול אריה" בעיר ברגסאז, קפץ עליו רגזו של הדין המקומי שהתקנא במשרתו הרמה, ועורר כנגדו מחלוקת עזה. הגיעו הדברים לידי כך, שפעם בעת שהרב ישב בביתו ושקד על תלמודו, השליך אחד הבירונים אבן גדולה אל חלון ביתו של הרב, ונשמע קול גפץ עז משבירת האגוז. הבהלה הייתה גדולה, אך בחסדי שמים לא נזק אף אחד מבני הבית. נענה בעל ה"קול אריה" ואמר: "על הפסוק 'נח איש צדיק תמים היה בדרתיו' מביא רש"י את שתי הדעות, יש מרבותינו דורשים אותו לשבת ויש שדורשים אותו לגנאי, וגם בהמשך על ה'צהר' שהיה בתבה, מביא רש"י שתי דעות, יש אומרים חלון ויש אומרים אבן טובה המאירה להם. ונתן לומר בדרך צחות, כי שני הפרושים של 'צהר' תלויים בשני הפרושים של 'בדרתיו'. שכן אותם שדורשים את נח לשבת, שהיה צדיק והוכיח את בני דורו על מעשיהם, בנדיא היו שונאים אותו על כך, כפי שאמרו חז"ל בכתבות שאם מכבדים בני העיר את החכם, אינו מפני שהוא חשוב ונכבד, אלא שאינו מוכיח אותם במלי דשמיא. וצדיק כזה המוכיח את בני דורו ומספרם, כמובן שאינו יכול להתקין חלון בתבה, שכן עליו לחפש שמא ישליכו עליו מתנגדיו אבן ויביאוהו לידי סכנה חלילה... ועל פרשתו עלינו להסביר ש'צהר' הפונה לאבן טובה... אבל לאותם שדרשו את נח לגנאי, כלומר שאבן לא הוכיח את בני דורו ולא יסרם, ולכן היו כלם אוהביו ולא שונאיו, וממילא לא היה עליו לחפש שמא ישליכו עליו אבנים, ולכן יכול היה לפתח חלון לתבה ולא נזקק לאבן טובה..."

כי מלאה הארץ חמ'ס (י, ג)

מחבר ספרים פורה נשאל פעם על רבוי הספרים בדורו, עד כי אמרו בדרך הלצה שהדבר מרמז בפסוק "אז ירננו עצי היער", כי לעתיד לבוא ירננו עצי היער וישמחו על שיחידלו מלכרות אותם ליצר ניר לספרים וחבורים רבים בחול אשר על הים לרב... השיב המחבר: "בדורנו התקנים הפסוק 'כי מלאה הארץ חמ'ס' - נוטריקון

בי מלאה הארץ חסם

אחד מגדולי אנשי הדורות, היה רבי אברהם דיבובטון, מחכמי סלונקי לפני כ-450 שנה, שנודע בחבורו "לחם משנה" על הרמב"ם, שנחשב כאחד מנושאי הפלים החשובים של הספר "משנה תורה" לרמב"ם, והפך לחלק בלתי נפרד מכל הוצאות ספרי הרמב"ם. ה"לחם משנה" שמש פראש ישיבה בסלונקי והרביץ תורה לרבים, אך במיוחד התפרסם בדיון ופוסק הלכה היורד לשרשי הדיון, ובחכמתו פתר סכסוכים רבים שהתגלעו בין בעלי-דין בחתירתו אל נקטת האמת, עד שהאמת והצדק היו נגרים לעין-כל.

על דירת-תורה מענין, בו הצליח רבי אברהם לגלות בחכמתו המפלאה את האמת, מספר רבי אברהם מ'חם בעל "שדה הארץ", שחי במאות שנה לאחר ה"לחם משנה", ומסתבר שזכרו של האדם הגדול בענינים עדיו נותר בקרב הדורות שאחריו, והכל סחו אחריו כי איש אלקים הוא.

בסלונקי בימיו של רבי אברהם דיבובטון בעל ה"לחם משנה", התגוררו שני יהודים שעסקו ביצור שמן זית. אף ששניהם עסקו בתחום זהה, היתה ביניהם ידידות, והם סמכו זה על זה בעניני ממון ובתחומים עסקיים. פעם נאלץ אחד מהם לצאת מביתו לנסיעה ארצה, וכיון שברשותו היו שתי חביות גדולות מלאות בשמן, והוא חשש להתזרזר בביתו בלי שמירה, פנה אל ידידו הפוסח הרשני, ובקש ממנו לשמור בעבורו על חביות השמן. החבר נענה ברצון, שכן הבין עד כמה חשובות הן החביות עם השמן הרב שבתוכן, שהיה בשעתו יקר-המציאות, והוא הסכים ברצון להכניס את החביות אל מרתף השמן שלו, כשהוא מבטיח חגיגית כי הוא פמוכן ישמור היטב על הפקדון היקר. המפקיד נסע לדרכו בלב שקט ורגוע, אך דאג מבעוד מועד לחתום את ברזי החביות בחותם מיוחד, אותו לא נתן לפתח אלא אם-כן שוברים אותו, ואף פמוכן יבחינו מיד כי החבית נפתחה ללא רשות.

לתקופת השנה שב המפקיד לביתו, ולאחר זמן קצר פקד את בית ידידו ובקש לקבל בחזרה את פקדונו היקר. הפוסח השני עטה על פניו ארשת של חנפה, ובאדיבות מזיפת הציע למפקיד להכניס אל המרתף ולטל את חביותיו בחזרה. המפקיד לא חשד במאומה, נגש אחר כבוד אל שתי החביות שעמדו על רצפת המרתף, אך כאשר נסה להזיזם ממקומם, כשהוא עושה זאת פמוכן בזהירות ומתוך נסיון על הכבד העצום שלהן, נדהם לראות כי החביות קלות מאד, משמע - ריקות הן! בהלך אחרון, והוא מהר ראשית לבדק את החותמות שאטמו את ברזי החביות, אך לפליאתו ראה כי הן שלמות לחלוטין ולא נראה בהם כל סמן שמא-דהו נסה לפותחן. הוא בדק את החביות מלמעלה עד למטה, ולא ראה כל סדק או נקב. אך כיצד התגדף כל השמן? תהה האיש, ולאחר שהתעשת החל מיד לצוץ בכרביה ודרש מהפוסח השני את השמן הנגנב. אלא שהלה הביט בו בפליאה, וטען כי אינו מביין מה הוא רוצה ממנו. "בקשת להפקיד אצלי את החביות שלך, ואני הסכמתי לזאת בשמחה. העמדת את החביות כאן, לא פתחת את הברזים ולא ראיתי את השמן שלך. מה אפוא לך ולי?"!

יצא הפוסח המפקיד ממרתף השמן, וידידו על ראשו כאבל. "מה אעשה?"! שאל בכאב, ולאחר שהרהר בדעתו, החליט לפנות אל הרב, בעל ה"לחם משנה". בהגיעו ספר את הספור בלו בלי להשמיט שום פרט, והרב קם מיד ויצא לבדק במו עיניו את החביות הריקות. בהגיעו אל המרתף, עמד הרב והתבונן זמן-מה בחביות ובמרתף שמסביב, הביט אנה ואנה, ולאחר מכן נתן הוראה תמוהה: "נא למלא את שתי החביות במים!" דבריו של הרב התקבלו בתמהון רב, וכי יהפכו המים לשמן? תמיהו כל הסובבים בלבם, אך מלאו אחר הוראת הרב מתוך כבוד. "תן לי את מפתחות המרתף", אמר הרב אל הפוסח השני בעל המקום, והורה לנעל את המרתף למשך שלשה ימים.

עם חלף שלשת ימי ההמתנה, הגיע הפוסח המפקיד אל ביתו של הרב, ובלו דריכות ומתח. שלשה ימים של תרדה עברו עליו, ובלו היה מלא דאגה וצער, אלא שהרב קבל את פניו בצהלה ואמר: "הסר דאגה מלבך. הנה המפתחות של אוצר השמן, הכנס אליו ותמצא את חביותיך מלאות בשמן שלך בלי כל חסרון". הפוסח היה המום לשמע דברי הרב, ולא הצליח להבין מהיכן יודע הרב כי החביות שוב מלאות בשמן, וכיצד הפכו המים לשמן, אבל הזתיר את כל תמיהותיו בלבו, ואף-רץ אל מרתף השמן. בידים רוטטות פתח את הדלת, נגש מיד אל החביות, ובשנפה להזיזן ראה כי הן כבדות מאד, אך עדיין לא התנחם, "הרי הן מלאות במים ולכן הן כבדות" חשב בלבו, אך כאשר פתח את המגופה שבחבית, השתאה לראות כי כל חבית מלאה בשמן הערב והיקר שהיה בחביות מתחלה.

המעשה המפלא הזה גלים בעיר, וכלם תמיהו על המאורע והתקשו להבין את התעלומה. והיה זה הרב שפתר את הענין בצורה נפלאה: "כאשר ספר לי הפוסח על החביות שהתרוקנו בארץ פלא, בלי שהחזותמות שעל גבי הברזים נפתחו, הבנתי כי מעשה תרמית יש כאן. הסקתי כי מתחת המרתף ישנה קומה נוספת ונסתרת, ושם העמיד הפוסח הרמאי והערומי חביות ענקיות וריקות, בדיק מתחת למקומן של שתי החביות העומדות למעלה. הוא קדח חור זעיר בקרקעית כל חבית, והחזיר צנור דק הישר מתחתית חביות השמן אל החבית הגדולה שבקומה התחתונה, וכך טפטף השמן במשך יחדשים ארוכים, טפה אחר טפה, עד שכל השמן ירד מהחביות אל החבית למטה. הפוסח נזהר בלשונו וטען כי הוא לא ראה את השמן ולא פתח את הברזים, מה שאכן היה נכון, אך לא ספר על התרמית שעשה. אך עם עקש תתפתל, ואני הלקתי אף אני עמו בערמה. ומה עשיתי? צייתי למלא את החביות במים, וכיון שהמים פידעו קלים מהשמן, הם החלו לטפטף כלפי מטה דרך הצנורית שמתחת לחבית. המים ירדו במהירות בדרבם אל החבית הגדולה שמתחת, והשמן שהיה שם צף ועלה בצנור בחזרה אל החביות שלמעלה. וכך עלתה כל פמות השמן ושבה אל מקורה בחביות שהפקדו, והפוסח הרמאי נותר עם חבית מלאה מים..."

רבי יוסף ענגל מקראקא ז"ל

ליום ההולולא, א' במרחשון תר"פ

נאמן פלאי, מחבר פורה וחבר למעלה ממאה חבורים בכל מקצועות התורה, בגולה ובנסת, בהלכה ואגדה, בחקירות הלכתיות ובפרושי הש"ס, וכל ימיו מקשה אחת של הרצת תורה ולמוד בשקידה נפלאה. עבר ימיו התנשא באוני נבדיו, כי מן השמים העניקו לו כשרונות נדירים, ויכול היה להגיע באמצעותם להשיג כפירים בכל חכמה ומדע, אלא שנפשו חשקה בתורה, "ומודה אני לה' שחנן אותי בשכל הנכון לבחור בתורה הקדושה".

עוד מצעירותו התבלט בעליו נפלא ויחודי, ורבים מנאני הדור התנבאו עליו כי לגדולות נוצר. התמדתו בנעוריו היתה להפליא, וספר אחד מחבריו עניין שלמד עמו בביתו, כי נעשה שר התורה בעוד הוא עצמו נותר במעמדו, מפני שכל אימת שנתקשה בהבנת הענין בו עסק, לא התעכב רבות אלא המשיך בלמודו, ולאחר מכן היה חוזר לבקר את הענין בעוד הוא עצמו לא היה זו משם ולא המשיך הלאה עד שירד לעמק הענין. מספר, כי בילדותו נסע ברכבת לעיר למפנה, ונפגש עם אחד מנאני הדור. נכנס עמו הנער בשתי תורני, והציג בפניו קשיה שהאזין התפעל ממנה רבות ונסה לישבה. בירידתו מרכבת גלה לו הנער, כי הקשיה היא קשיית התוספות במסכת פלונית...

למרות שכל רגע מחייו היה יקר אצלו ספר, הקדיש רבות למען הזולת, והיה יושב שעה ארוכה בדין-תורה, כדי להכריע בין הנציגים או בסכסוך שעסק בכנס פועט, שהרי דיו פרוטה בדיו מאה. בחכמתו המיוחדת הצליח להוציא משפט צדק, כפי המספר על שתי נשים שאזן לזן אחר שמסרו את בניהם להכניס אצל פוסק בעיר. אלא שזו נפטרה, והיורשים לא ידעו למי להחזיר, שכן אחת אמרה "בלה שלי" והשניה אמרה "חזירה שלי". שלח אותן הרב לביתו עד למקומו, ובקש מהרבינית שלו להוסיף בגדים מבייתו ולערום בחוף העירקה. למקומו הופיעו שתי הנשים, והרב בקש מזה ששענה "בלה שלי" לבדק אם אכן הכל שלה, והיא המשיכה לטעון כן. בקש הרב מהשניה לבדק, והיא בררה מה שיקל לה ואת הנשאר הניחה בצד, והאמת יצאה לאור...

יוסף דעת

תפוצת בני האנוש החלה לאחר המבול משלושת בני נח, "ומאלה נפצה כל הארץ". מאורע היסטורי בתולדות עם ישראל שגורם להפצת תורת בבל בעולם, אירע בשלהי תקופת הגאונים, מאורע שנודע בשם "ארבעת השבועים". מקור היספור ב"ספר הקבלה" של האב"ד הראשון רבי אברהם אבן-דוד, ואף שחלק מהפרטים כנראה אינם מדויקים, יש להתפעם מגלגולי המאורעות עלי-די קורא הדורות מראש, שהביאו להפצת התורה בקרב הקהילות היהודיות בספרד ובצפון אפריקה, והתפשטות תורת בבל מתקופת האמוראים והגאונים, בעולם היהודי כולו.

על-פי המסופר ב"ספר הקבלה", יצאו ארבע חכמים מהעיר בארץ שבאטליה למסע להכנסת כלה, בימי רבי שרירא גאון, ובהם רבי חושיאל אביו של רבנו חננאל, רבי משה בן-חנן ובנו רבי חנוך, רבי שמריה ב"ד אלחנן, והרביעי ששמו אינו ידוע, אונייתם הפליגה בים התיכון, ובדרך נשבו בידי ספינה ספרדית שהיתה תחת בעלותו של הח'ליף עבד אל-רחמן השלישי מושל קורדובה. בהגיע הספינה לאלכסנדריה, פדו בני הקהילה היהודית את רבי שמריה, בקירואן שבתוניסיה נפדה רבי חושיאל, ובקורדובה שבספרד נפדו רבי משה ורבי חנוך בנו. הרביעי הגיע אף הוא למרכז תורה, אלא שלא ברור היכן. השבויים התגלו כגאונים מופלגים, והתמנו מיד לראשי ישיבות ומרביצי תורה, והחילו בקהילותיהם את מסורת בבל שהשתמר בידם בזמן הגאונים. יש התולים במאורע היסטורי זה את ההסבר לתפוצה הרחבה של התלמוד הבבלי בעולם היהודי כולו, יותר מאשר התלמוד הירושלמי, כמו גם הסמכות ההלכתית של מסורת בבל שגברה על-פני מסורת ארץ-ישראל, כמו מנהג קריאת התורה וסימנה מדי שנה כמנהג בבל, ודחיית מנהג ארץ-ישראל לסיים את התורה אחת לשלוש שנים, ועוד; וכן רואים בהתפשטות נוסח התפילה הבבלי לספרד ולאצות האיסלאם, בעוד נוסח אשכנז מושפע מארץ-ישראל דרך חכמי איטליה שהגיעו לגרמניה וצרפת.

בא אל-התבה

ידועה אמתו של מרן הבעל-שם-טוב הקדוש, כי בפסוק זה יש רמז על עבודת התפלה, שעל האדם להכניס את עצמו אל תוך 'התבה', אל תבות התפלה והתורה, והן יצילוהו מטרדת המבול שמסביבו. ספור נפלא על בזה התפלה, ספרו תלמידיו של הגר"ז מבריסק כפי ששמעו מפיו, והוא קבלו מאביו ה"בית הלוי" שקבלו מאבותיו עד רבי חיים מוולוז'ין.

המעשה ארע עם איש צדיק גדול שחי בימיו של רבי חיים מוולוז'ין, אשר נודע בכניויו 'ר' חיים זאלודקער, על-שם עירת מגוריו 'זאלודקע' הסמוכה לוולוז'ין. שם משפחתו היה 'אפרת', כי היה בידו כתב-יחוס עד שבט אפרים, ורבי יצחק מוולוז'ין בנו של רבי חיים מוולוז'ין, התבטא פעם בחיי חיותו, כי יודע הוא שעתידים לקבורו בסמוך 'לר' חיים. היו שהבינו מדבריו כי פונתו לאביו הגדול, אולם למעשה התגלגלו הדברים ובערב ימיו נקלע ר' יצחק לעיר זאלודקע, ושם שבב חיים לכל חי, וברו את קברו בסמוך לר' חיים זאלודקער, והתבררו הדברים למפרע.

רבי חיים זאלודקער היה מפרסם בצדקותו ובתפלותיו הבוקעות ורקיעים, עד שרבי חיים מוולוז'ין התיר פעם לחולה לרתם את הסוסים ולנסע אל מחוץ לתחום, כדי להגיע לצדיק קדוש זה, כדי שיברכו ויזכה לרפואה בזכות תפלתו הזכה. אמנם בידוע יש בכך פלמוס הלכתי ורבי שלמה קלוגר ופוסקים נוספים עסקו בענין באריכות, אך נתן ללמד מכאן עד כמה החשיבו את תפלותיו של צדיק פלאי זה, אף ששמו וזכרו במעט ונשכח.

נשתמר תאור של תלמידיו על צורת תפלתו של צדיק זה, ואף שכלפי חוץ לא התבלט בתנועות חיצוניות ובהתפעלות בולטות, היה נכבד בי בתפלתו הוא דבוק בבורא יתברך, עד שהיה מפשט לחלוטין מהעולם שמסביבו. הוא לא חש בכל המתרחש, שופך לבו לפני קונו, והעידו עליו שתפלותיו היו מתקבלות במרום ועושות רשם גדול.

לפרנסתו עבד רבי חיים במפעל שהיה בבעלותו של גוי עשיר ותקיה, בעל-המאה ובעל-הידעה. בכל יום היהת הפסקה בשעות הצהריים, שבה היו הפועלים יוצאים מבית-החרשת ופונים לענייניהם הפרטיים, והמקום היה נותר ריק מאדם. יום אחד נותר רבי חיים במפעל, וכיון שהגיעה שעת תפלת מנחה, ובקש להתפלל באין מפריע, נעל את הדלת הראשית ונעמד להתפלל. הוא ידע שאף אחד לא אמור להגיע עד סיום ההפסקה הארצה, ולכן הרשה לעצמו לנעול את המקום. אלא שבדיק באותו יום נזקק בעל המפעל להכנס פנימה, כדי לטל דבר-מה, ולפליאתו גלה כי הדלת נעולה במפתנים. הוא הבין כי הפועל היהודי ר' חיים נותר בפנים וכנראה הוא שגנעל את הדלת, ולכן החל לרפק על השער כדי שהלה יפתח אותו בפניו, אלא שכל דפיקותיו היו לשווא. אין קול ואין עונה ואין קשב. רגזו של בעל-הבית עלה מרגע לרגע, דפיקותיו הלכו וגברו עד שהפכו למהלמות, וכשראה שלשוא הוא עמל, טפס והציץ מבעד לחלון. והנה הוא רואה את ר' חיים הפועל עומד בסמוך לקיר, אך הוא לא נע ולא זע כאלו הוא עמוד יצוק. "פתח את הדלת!" קרא בעל-הבית מבעד לחלון, והיה בטוח כי ברגע אחד יתעשת היהודי ויפתח בפניו את הדלת, אולם לפליאתו הוא רואה כי הלה כלל אינו זז במלא הנימה. משמע לא הגיעה קריאתו לאזניו. הוא הגביר את צעקותיו, חזר והלם על הדלת והחלון, אולם כל עמלו לשווא.

חרונו של בעל-הבית הרקיע שחקים, עד שהוא החל לאים מבעד לחלון על הפועל היהודי: "אם איך פתח את הדלת מיד, אני יורה בך!" וכשראה שגם האיום לא הניב מאומה, שלף את אקדחו וירה הישר אל הקיר שלפניו עמד רבי חיים. הפדור עבר בשריקה חדה בסמוך לאזניו של היהודי, ונתקע בקיר שלפניו, אולם ר' חיים לא רואה ולא שומע מאומה. הוא שקוע בתפלתו! הנוכחים שהתאספו בינתים והיו עדים למאורע, לא הצליחו להביא ביצד יתכן שאדם לא ישמע קולות כה רמים, ואפלו יורה שבכחה להמית אינה מניעה אותו ממקומו, והתפעלו מאד מהיהודי הקדוש.

זמן קצר לאחר מכן, סייר ר' חיים את תפלתו, וכשבעל-הבית ראה כי הוא זז ממקומו, קרא לו לפתח את הדלת, וזו נפתחה מיד. "למה לא פתחת את הדלת מיד?" שאל בעל-הבית כבעס, ולא ידע את נפשו מרב חרון וזעם, אך ר' חיים השיב בפליאה: "הרי פתחת לי מיד בשבששתי!!" ובכס הבינו כי הוא באמת לא שמע כלום בשעה שהתפלל.

"איך הדבר יתכן?" התפלל באזניו של ר' חיים, והוא פתח במשל נפלא: מעשה במלך שפרסם ברוז ברחבי המדינה, כי מי שיצליח לבנות לו ארמון ובו יעלה בידו להעמיד שלשה מיליון מטבעות זהב, לא פחות ולא יותר, בשורות מסדרות זו על גבי זו, מהרצפה ועד התקרה, יקבל את כל הסכום העצום לעצמו. כמובן שטובי האדריכלים והמהנדסים נסו לחשב את הגדל המדויק בלא הצלחה, עד שלבסוף הגיע ממחה עולמי שטען כי הוא יצליח במשימה המרעבת. הוא החל בפניה, ולאחר שסיים את הקמת ההיכל, הובאו שלשת מיליוני המטבעות, והפועלים החלו להכניסם לפי הסדר. השורות נערכות, המטבעות כלן נכנסות, אך הנה נותר רק מטבע אחד בחוץ! מנסים לדחף בכוח, אך לא מצליחים. אולם המהנדס כלל לא מטרד, "זה יכנס ללא ספק" אמר. הוא צוה להוציא את כל המטבעות החוצה, בדק את פנות החדר, וגלה רגב אדמה שנותר בפרקעית, גרדו ונקו את המקום, והמטבע האחרון השתלב להפליא.

הנמשל הוא בורא העולם שברא את האדם בעולם קטן. במדברזו ברא את הלב, וצוה עליו "ולעבדו בכל לבבכם", אותו דרשו חז"ל איזהו עבודה שכלב? - זו תפלה. כלומר, הלב מתאים לתפלה והתפלה מתאימה ללב. אין צורך לדחף ולצער, שכן אם הלב מספיק נקי התפלה נכנסת בו וממלאה אותו בדיק נמרץ. אם רואים שמתפללים והתפלה אינה בראוי, יש להבין כי 'רגבי אדמה' דבקו בלב, ויש לנקותם תחלה ולרפד את הלב לקראת התפלה. וכאשר הלב נקי מגיעים לדבקות מחלטת בקב"ה, לא נותר בו מקום לשום דבר גשמי, ואין צורך בשום פעולה חיצונית לשם כך.

וירח ח' וגו' (א) - בנות ההודעה לומר שהגם שהקרבן שהקריב נח ונקיוו הם נכסי שמים אשר ברא ה' בעולמו, אדעל-פייכן נוצרה בהם, ובאמצעות הקרבן נדב להטיב ונפשע שלא יקריב עוד כל כשר מבלי שאלת דבר מקונו, אלא בבכול מעצמו נוצרה כאלו מה שקבל הוא של המקריב ואינו שלו. ועל-פי דרך זה היה מפרש מורי ורבי אדוני זקני זצ"ל מאמר אחד (שידור סה) וזה לשונם, כל המתפתה מינו יש בו מדעת קונו, שגאמר וירח ח' את-ריח הניחה, עדיין. פרש הוא ז"ל, כל המתפתה מין שלו כי יגיש אליו אורח בוס שן יין מינו של בעל הבית, ובאמצעותו יעשה לו מבקשו מקונו מעצמו, יש בו מדעת קונו, כי כן עשה ה' כמו שפרש בסמוך. ודקדק לומר מתפתה לומר שנתפתה באמצעות המגש אליו מבלי שצטרף אליו דבר, וכפי זה באה הודעת הכתוב דבר זה למי שיצא ללכת בדרך קונו. גס להקרותו אצלנו שיש בו מדעת קונו. והגם שמצינו במקומו מקומות שאמר הכתוב ריח ניחה, לא מצינו שנתגבר לעשות טובה מעצמו כזה אלא שיתרצה בו או יחול לו הטא:

כי יצר לב וגו' (ס) - פרוש על-דרך אוקרם ז"ל במסכת בבא קמא (ט) שור האצטין שגנח פטור, דכתיב כי יצר ולא ישיגוהו, עדיין. וזה האדם מנעויו קדם שיבחיין למאס קרע ולבחר בטוב, וקדמו הרע משנעור ממעי אמו, והרע מדיכו בבחינתו. והיה כי יגדל, כבר הטביע בו הרע, כמו שהטביעו הנגיחה בשור האצטין. וטעם זה יועיל לכל דנו בהקרה, אבל על כל פנים ענוש יענוש על אשר אינו שומע בקול האלקים. וישתנה משור המתלמד, כי הוא מותר האדם מן ההקמה, למאס קרע בהבירו, ולבחר בטוב. והועיל טענת רע מנעויו, שלא יתעסב ה' עליו כלי-יד, שגאמר שהפליא לעשות, כי יש לו סבה להרשע לצד למדור מנעויו:

דברי הימים

בה' (או י"ב) במרחשוון תש"ד, נהרג על קידוש ה' במחנה השמדה סמוך ללובלין, המחנך והסופר החשוב רבי אלכסנדר זושא פרידמן הי"ד, מחבר הספר הנודע "מעיינה של תורה" על התורה. מנעוריו שקד על תלמודו והתבלט בחיבוריו ובקראותו. יחד עם זאת התחלב בפעילות ציבורית עוד בצעירותו, ונתגלו בו שלוש סגולות חשובות אותן העמיד לטובת הציבור בתנועת "אגודת ישראל": נואם, סופר ומארגן. הוא השקיע רבות בחינוך הדור הצעיר וחיברו לתורה, יסד וערך את הביטאון "רגלנו" שבו בירר במה לחינוך וחיווק העם בימי סערה, ויחד עם זאת עסק בתורה בכל עת מצוא.

נודע כיהודי שיש לו מסירות נפש למען התורה והיהדות, ומסופר עליו כי עם פרוץ השואה נאסר בידי הנאצים האוורים יחד עם עוד 21 עסקנים יהודים בוורשה, ושימשו כ'בני ערובה'. שבוע ימים היו כלואים בבית-הסוהר, ושוחררו לבנות ערב. ר' זושא רץ כחץ מקשת לביתו, כדי להספיק להניח תפילין עוד בטרם ירד הלילה, שכן בכלל לא הרשו להם הסוהרים המרושעים להניח תפילין, ובשל כך התענה בייסורים ממש. "מזמן לא הרגשתי שמחה כה עצומה בהנחת תפילין, כמו בצאתי מבית-הכלא" התבטא בשבועות הראשונות של מלחמת העולם השנייה, ארגן רשת רחבה ומחתרתית של תלמודי-תורה לנערים ובתי-ספר לנערות, מספר ישיבות לצעירים ושלוש ישיבות גדולות, ובהן למדו אלפי ילדים למרות השואה מסביב.

בשנת תרצ"ה הגיע לארץ-ישראל עם משלחת רבנים מפולין, ואף שהתבטא כי "אור וצל משמיים בערוביה בארץ, הצל אינו מאפיל על האור", ובעל רבות לסייע לתושבי ארץ-הקודש. הוא שאף להשתקע בעצמו בארץ, אך נאלץ לשוב לפולין בגלל תפקידיו הציבוריים, ועלה על המוקד עם מיליוני אחיו בני ישראל הי"ד.

רבי אברהם בן דק, נודע כמחנך נפלא שהעמיד דורות רבים בישראל, ורבים חבים לו את עולמם הרוחני. הוא התמסר כלו לעבודת החנוך, והתבטא כי על מחנך השואף לראות בהצלחת תלמידיו, להיות מסור כל כולו למענם, וכאשר "אתה נכנס לשערי התלמוד-תורה, עליך לשבח מפל העולם. מעתה אין לך לדאג להזמנת זו או לתקון המקרה בביתך, אלא בלב פנוי אך ורק לטובת התלמיד" כלשונו. ומעידים מפיריו והמחנכים שעבדו עמו, כי מי שנהג כך הצליח וראה פירות הלולים בעבודת הקדש שלו.

הוא ראה בלמוד המוסר לתקון המדות יסוד חשוב בחיי החניך, והתבטא תמיד כי אם ישקיעו בתלמידים הצעירים לתקון מדותיהם, יחסכו הרבה עבודה לעסקנים בשלוש-בית... ולא היה רק נאה ונרש, אלא גם נאה מקים. מדותיו הנאצלות היו לסמל ודגמה, והתייחס לכל תלמיד כבוד ואהבה. אחד מתלמידיו שיחיה, שלמד אצלו לפני שנות דור ועדיין נותר בקרבו הרשם מאישיותו המיוחדת, מספר על כך ההבדל והענוה היתרה שהיתה בו, והיא שעמדה לו להציל בארץ פלא, ומעשה שהיה כך היה. באחד הימים חש רבי אברהם שלא פשוטה, ולאחר שדרש ברופאים נמנו הלכו ונגמרו כי עליו לעבר טפול רפואי מרוב. התור לנחמה בבית-הרפואה 'הדסה' שברושלים כבר נקבע, ובהגיע המועד יצא ר' אברהם עם תיק בידו ובו חפציו האישיים, בדרך לנחמה. בשעת ההמתנה בתחנת האוטובוס, התנפל עליו מאן-דא, בזה אותו בצורה חמורה והעליבו קשות לעיני קהל עם ועדה. ר' אברהם ישב והבליג באצילות נפש ולא הגיב כלל לדברי החורו, והדבר הפליא את הסובבים למראה כח ההבדל והשתיקה של היהודי שלפניהם, המקום בפני את מאמר חז"ל "הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים". ר' אברהם המשיך לשבת בתחנה עוד זמן-מה, ואמר לעצמו: "מן השמים שלחו אלי בודאי את מנת הבזיונות הזו כדי להחיש לי רפואה ומזור", ומתוך אמונתו התמיהה קם ושב לביתו בבטחון מלא. ואכן התקם בצדיק זה הפסוק שדרשו חז"ל על הנעלבים ואינם עולבים, שעליהם הכתוב אומר "ואהבו צאת השמש בגברתו", וחזר לכוחותיו ולגבורתו בלי כל טפול רפואי. וכפי שבאה המחלה עליו, כך הסתלקה ממנו בחסדי שמים בלי כל התערבות רפואית.

רבי משה אהרן שטרן, המשיג של ישיבת קמניץ, היה מצביע על שלשה אישים נעלים מבני הדור הקודם, שהעמידו משפחות מפארות בישראל, וזכו לבנין וחתנין רבנן. והם: רבי אריה לוי, רבי חיים לייב אוירבך ורבי ישראל לוריא, שגניהם וחתניהם היו גאונים מפרסמם ומרביצי תורה מפלגים בנודע.

ואמר כי שלשת האישים הללו סבלו בימי חייהם רדיפות ועלבונות, אולם הם בלמו את פיהם בגבורה ולא הגיבו על כל העלבונות, והיו מהנעלבים ואינם עולבים. רבי אריה לוי קרב בידוע גם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, והיו שלא ראו זאת בעין יפה, והשמיצו אותו בשל כך, אולם הוא המשיך בדרך מנוף אהבת ישראל היוקדת בו, ושתק אל מול העלבונות שהטחו בו. כך היה גם עם רבי חיים לייב אוירבך, שנהל את ישיבת "שער השמים", ויצא עליו קול כי הוא גורף לעצמו את כל הכנסות הישיבה ומונע מהאברכים את כספם, בעוד למעשה סבל בביתו מחרפת רעב מש. ורבי ישראל לוריא נהל חנות מפלת וסבל רבות מהקונים שלא שלמו את חובם התופח, ולא רק שלא השיב על הבזיונות שהנחילו לו באשר הזכיר להם על החוב, אלא אף היה מעניק להם במשך שנים ארבות מצרכי מזון מחנותו ולא דרש מהם פרוטה. וכך היה עם אחד הקונים שלא היה שומר תורה ומצוות, ולאחר תקופה ארבה שבה קנה בהקפה, חדל מלפקד את החנות. אדם אחר היה בודאי ממהר לברר את כתבתו, וכא לדרש את החוב הגדול, אלא אבא לא עשה כן, אלא להפך - כאשר פגש את האיש, התענן אצלו מדוע חדל לקנות בחנותו... ספר האיש כי מצב עסקיו הורע וחובותיו השתרעו למעלה ראש. נושיו רודפים אותו ומצבו דחוק עד מאד, ואין לו אפילו לחיי היום-יום, וכיון שמכיר הוא בחוב הגדול שהותיר בחנות, מתביש הוא להופיע בה. נענה ר' אבא בסבר פנים והציע לאיש להמשיך לקנות אצלו כהרגלו, והוא ימתיין עם החוב עד שירוח לו. התרגש האיש, ואמר בדמעות: "אם כך מתנהג יהודי דתי, אני חייב לשוב בתשובה" ואכן קים את דבריו, וכך ספר בעצמו כאשר בא לנחם את בני המשפחה לאחר פטירתו של ר' אבא, שנסתלק בעצמו של ליל הסדר, לאחר אכילת בזית מצה ומרור במסירות נפש.

וכך כתב רבי אריה לוי בצוואתו: "התאמצתי תמיד להיות מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, תכף ומיד התפללתי שלא יענש שום אדם בסבתי".

אנשי דור הפלגה החלו את דרכם באחדות ואהבה זה לזה, דברו שפה אחת ודברים אחדים, אבל אחריתם היתה להלחם איש ברעהו מפני שהשליכו מעליהם על מלכות שמים. וכה משפט כל החולכים בדרךם, כמו בת 'הבונים החפשיים' האוהדים יחד באהות, אך סופם לידי פריקת על מעליהם. (הרד"ל)

ביאתך ראיתי צדיק לפני בדרך הזה (א, ו)
התבונן צדיק לפני מטעמות במרכא טפוח יתר, לזמן על אהבת הצדיק את ישראל, שהיא אהבה שאינה תלויה בדבר ואינה בטלה לעולם, ואף כשהוא בעולם הבא ממשיך הצדיק את אהבתו לכלל ישראל. וזה פרוש הכתוב "צדיק לפני בדרך הזה" - הצדיק שהיה בעבר, הוא מקשר גם עם הדור הזה, ולכן מחברת תבת צדיק לתבת לפני, שהצדיק שהיה לפני, נמצא גם בדור הזה. (בסמ)

(מרכי)

ומצרים ילד את-לודים ואת-עננים וגו' (י, יג)
בכל המשת הפסוקים הבאים נעור טעם האתנחתא, אף שיש בהם פסוקים ארכים שברור כלל מטעמים באמצעם בטעם זה. וזמן יש בזה, שהרי טעם האתנחתא הוא מלשון מנוחה, אבל בכל ימי האמות הנזכרות בפסוקים אלו, לא מצא ישראל מנוחה. כי הנלות הראשונה היתה גלות מצרים, ולכן נחטר האתנחתא בפסוק ומצרים, וכן בפסוק ואת-פתרים וגו' אשר יצאו משם פלשתים שהיו נלחמים תמיד עם ישראל, וכן בעמי כנען שהעמידם ה' לנסות גם את ישראל, שכאשר לא ישמרו את התורה ישלח גם את האמות ולא ימצאו מנוח לבן רגלם. (קול דוד)

מדגש

"נח מיט זיבן גרין" - 'נח בשבע שגאות', הוא בטוי שגור המתאר פתיחה רציפה שגאות מביכות, המוכיחות על בורות מחלטה של הפותח, שאינו מסגל אף לכתב את השם הקצר 'נח' פתקנו, וכותב "ואויע" כפי ההגייה באדיש 'נוח'. ואף שיש כאן רק שש אותיות, הטעות השביעית היא בכך שיש לכתב כ"ף סופית בסוף התבה, או שמא הטעות השביעית היא הא גופא שאכן אין כאן אלא שש טעיות... יש שראו בפתגם זה גם צד חיובי, שאף אדם נחם עם שבע שגאות ותסורנות, יכול להפחור ביד הבורא להמשיך ולקום את העולם אחרי המבול, וכך אין לנו לזלזל בשום אדם עם כל חסרונותיו. בפתגם דומה לעגו ליהודים שנטהפו אחר הקוממונים ברוסיה, ויסדו עתון בשם "דער עמעס" בתיב הקענה ותקולקל של האדיש שלהם, במקום 'דער אמת', (על משקל ה'פראבדה' הרוסית שפירושה אמת, והיתה סמל השקר והכזב בידוע), והיו אומרים עליהם: "הקוממוניסטים אומרים אמת, כפי שהם מסגלים לכתב נכון אמת..."

ממלח

עסקן בצרכי צבור, נכנס ראשו ורבו לפוליטיקה, עד שהמליצו עליו והדומים לו, שבעוד שבכל מצוה מתחילים לעתים שלא לשמה ונאים לשמה, הרי שבצסקונות מתחילים לעתים לשמה אך באים שלא לשמה... אמר עליו איש פקת, הרי במדרש תהלים מוכא שפשיכנסו כל בעלי-החיים לתבת נח, בא גם השקר להכנס, ונח אמר לו להביא בן-זוג. יצא השקר לחפש, ומצא את הפתחא - המפסיד והמזיק, והבטיח לה שאם תצטרך אליו אזי כל נוח שבעולם שיעשה עלייך, ויכל הפתחא להזיקו ולכלותו, וכך עשה. אלא שיש המשך לדבר: לאחר המבול נולד ילד לשקר ולפתחא, ונחלקו ביניהם מה יהיה שמו של הבן הנולד. עד שגמנו וגמרו לקרוא לו בשם 'פוליטיקה', ובו נגללים שניהם, פלו שקר ומרמה ואין בו אלא נזק והרס...

הפצ'ת
ועד הפצת תורה

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777

5806777@GMAIL.COM